

УДК 271.4-722.53-45-055.5/.7:323.281](477.87)"194/198"
DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(54\).2026.354253](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(54).2026.354253)

СТАНОВИЩЕ РЕПРЕСОВАНИХ СВЯЩЕНИЧИХ СІМЕЙ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ ПІД ЧАС РАДЯНСЬКИХ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ (1947 – 1989)

Ванесса Січ¹

аспірантка кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

E-mail: vanessa.sich@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0009-9499-5507>

Дане дослідження присвячене комплексному аналізу соціального, економічного, психологічного та духовного становища репресованих священничих родин Мукачівської греко-католицької єпархії у період радянських переслідувань 1947–1989 років. Репресивна політика щодо духовенства мала системний і багаторівневий характер, поєднуючи юридичний, політичний та ідеологічний тиск: ліквідацію єпархії та заборону її діяльності, примусове зречення Апостольського Престолу й «возз'єднання» з Російською православною церквою, арешти, вбивства, заслання та судові переслідування священнослужителів. Ці процеси безпосередньо вплинули на їхні родини, спричинивши втрату соціального статусу, економічну нестабільність, обмеження у доступі до освіти й професійної реалізації та соціальну ізоляцію. Особливо відчутними стали зміни у становищі дружин і дітей священників. Дружини перебрали на себе відповідальність за матеріальне забезпечення сім'ї, виховання дітей та збереження релігійних традицій в умовах активної атеїзації суспільства. Діти стикалися з дискримінаційними практиками під час вступу до навчальних закладів, що суттєво впливало на їхню подальшу адаптацію в новому суспільстві та виборі професійної траєкторії. Незалежно від складу чи чисельності родини, репресивна система не передбачала винятків, що змушувало сім'ї виробляти власні стратегії самозабезпечення та адаптації. Одним із ключових механізмів виживання стало збереження релігійної ідентичності через катакомбне служіння та домашні богослужіння. Родини підтримували міжпоколіннєву передачу духовних цінностей, організовували взаємодопомогу, зберігали мережі солідарності та моральної підтримки. Водночас постійний нагляд і загроза переслідувань формували атмосферу страху й моральних дилем, що впливало на родинну ідентичність. Таким чином, радянські репресії мали довготривалі й багатомірні впливи на священничі родини Мукачівської греко-католицької єпархії, позначившись на їхньому соціальному становищі, економічних умовах життя, психологічному стані та духовній формації. Наслідки переслідувань простежуються і в наступних поколіннях, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: *Мукачівська греко-католицька єпархія, греко-католицькі священники, дружини священників, священничі родини, катакомбний період, репресії, переслідування, Закарпаття, радянська влада.*

Постановка проблеми. Унаслідок тривалої насильницької ліквідації Мукачівської греко-католицької єпархії (далі – МГКЄ) радянською владою упродовж 1947–1949 рр. духовенство та їхні родини опинилися в умовах системного, адміністративного, соціального й кримінального переслідування. Цей період тривав близько сорока років і позначився не лише на членах найближчої родини – дружині та дітях, а й на наступних поколіннях, зокрема онуках. Формальна заборона діяльності єпархіальних структур, примусове «возз'єднання» з Російською православною церквою, арешти священників, конфіскація майна та обмеження громадянських прав стали складовими антирелігійної політики радянської держави. Водночас у фокусі історичних досліджень тривалий час перебувало переважно духовенство як інституційний та сакральний суб'єкт, тоді як повсякденний досвід і стратегії виживання священничих родин залишилися на периферії наукової уваги. Попри наявність праць, присвячених репресивній політиці СРСР щодо греко-католицької церкви загалом, проблема становища саме священничих сімей МГКЄ у 1947–1989 рр. залишається недостатньо розкритою. Мало вивченими є аспекти

суспільного відчуження сімей репресованого духовенства та зміни їхнього матеріального статусу, доступу до освіти й праці, механізмів державного контролю щодо праці та повсякденних практик пристосування, чи інколи виживання до умов підпілля. Особливої уваги потребує аналіз гендерного виміру переслідувань (роль дружин священників у збереженні релігійної традиції, вихованні дітей, підтримці підпільної мережі), а також міжпоколіннєвих наслідків репресій. Таким чином, наукова проблема полягає у необхідності комплексного історичного аналізу соціально-правового становища священничих сімей МГКЄ в умовах заборони її діяльності, з'ясування форм і масштабів переслідувань, а також реконструкції стратегій виживання та збереження конфесійної ідентичності в період 1947–1989 рр. Її дослідження дозволить не лише поглибити розуміння механізмів радянської антирелігійної політики на регіональному рівні, але й розкрити роль родини як ключового осередку збереження релігійної традиції в умовах тоталітарного тиску.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Оцінку стану наукової розробки цієї теми доцільно здійснювати від ширших історіографічних наративів,

¹ © Січ В.

присвячених історії Закарпаття та МГКС. Радянський період в історії краю отримав висвітлення в узагальнюючих працях [Вегеш, Фединець, 2010], [Пекар, 1997; 2014], [Мишанин, 2018], [Kárpátalja története, 2021], де окреслено політичні та суспільні трансформації регіону. Окремі аспекти історії Церкви на Закарпатті досліджували Атанасій Пекар [Пекар, 1967], Йозеф Ботлік [Botlik, 1997], зосереджуючи увагу на інституційних та конфесійних процесах. Проте питання повсякденного життя і соціального становища сімей репресованих священників Мукачівської греко-католицької єпархії не стали самостійним об'єктом спеціального дослідження, що зумовлює необхідність їх окремого комплексного вивчення.

Грунтовний аналіз процесу ліквідації греко-католицької церкви та репресивної політики радянської влади в Закарпатті представлений у спеціалізованих дослідженнях, присвячених безпосередньо цій проблематиці. Серед них – праці Богдана Борцюрківа [Борцюрків, 1993], Василя Маркуся [Маркусь, 1962], Володимира Сергійчука [Сергійчук, 2001], Володимира Фенича [Фенич, 2006; 2007; 2009; 2010], Лариси Капітан [Капітан, 2012], Іштвана Мароші [Мароші, 2025]. У зазначених публікаціях основну увагу зосереджено на перебігу подій у Закарпатті, зокрема на арештах священнослужителів, механізмах їх переслідування та комплексі адміністративних і силових заходів, спрямованих на ліквідацію МГКС.

Попри докладне висвітлення репресивної політики щодо греко-католицького духовенства, наявні дослідження здебільшого концентруються на особистостях священників, їхній вірі та боротьбі за збереження церкви, тоді як становище їхніх родин, зокрема дружин і дітей, залишається поза фокусом наукового аналізу. У працях, присвячених репресованим священникам – таких як о. Даниїл Бендас, син репресованого священника [Бендас, 1998; 2000; 2002; 2008; 2021], о. Ласло Пушкаш, також син репресованого священника [Пушкаш, 2001; 2008; 2015], Атанасій Пекар [Пекар, 2001], Юрій Косей [Косей, 2000; 2001], Марія Майороші [Майороші, 2021], Іштван Мароші [Мароші, 2025], о. Костянтин Сабов [Сабов, 2021], о. Олександр Славець [Славець, 2025] – головний акцент зроблено на долі духовенства. Родини священників, зокрема дружини та діти, згадуються лише епізодично або взагалі залишаються поза увагою, що вказує на явну прогалину в дослідженнях.

Найбільш систематизовані добірки документів радянських органів державної безпеки подали у своїх працях Олексій Корсун [Корсун, 2016] та Володимир Сергійчук [Сергійчук, 2006]. Однак і в цьому випадку матеріали майже не містять інформації про дружин і дітей репресованих священнослужителів, що вказує на потребу в подальшому розширенні джерельної та аналітичної бази для повнішого розуміння наслідків репресій для церковних родин. Зібрання документів та книг, відома як спадщина Бендаса (ГКБАІБ – далі в оригіналі: BIGKKL), є основоположною в даній статті, так само як і джерела Галузевого державного Архіву Служби безпеки України в Закарпатській області,

зокрема документів фонду № 2558 (далі – ГДА СБУ) та Державного архіву Закарпатської області (далі – ДАЗО).

Унікальну складову джерельної бази становлять інтерв'ю з о. Костянтином Сабовим (онуком о. Костянтина Ковача та Олени Медведської, а також сином о. Йосифа Сабова та Олени Ковач), Олександром Мінчук (дочкою о. Івана Лелекача та Єви Іванчо). Таким чином, існує очевидна потреба у спеціалізованих дослідженнях, які б розкривали цю маловивчену сторону історії радянських репресій, зокрема через призму священничих сімей.

Метою дослідження є комплексний аналіз становища священничих родин, зокрема дружин та дітей МГКС 1947 – 1989 років, що включає виявлення форм і масштабів переслідувань у той період, а також спроба реконструкції на їхнього повсякденного побуту, освіти та матеріального забезпечення, стратегій виживання й підтримки релігійної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Перший період масових репресій щодо духовенства МГКС почався в 1945 – 1948 роках, коли 32 греко-католицьких священників заарештували. Після смерті єпископа Теодора Ромжі, а саме 1 листопада 1947 року, керівники-атеїсти тоталітарної держави надіялись на те, що втративши свого духовного лідера, впадуть всі ті, хто ще не піддався тиску і не здійснив перехід у православ'я. В 1949 р. розпочався другий період планомірного наступу на МГКС та тих, хто залишався вірним Апостольському Престолу. Врешті-решт за 5 років на території Закарпаття [Фенич, 2006, с. 232–246], з 27 червня 1950 р., коли змусили підписати останню відозву 85-річного о. Володимира Стріпського, неймовірний шантаж і примусовий перехід припинився [Бендас, 1999, с. 5–6]. На той момент вже 127 священників стали жертвами радянського тоталітарного режиму, а їхня фізична праця експлуатувалася на різних об'єктах будівництва «світлого майбутнього». На конкретних фактах розкривається підступна роль Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 травня 1947 р. «Про відміну смертної кари», що дав можливість органам МДБ під виглядом виконання вимог цього указу застосувати до різних категорій місцевого населення широкі заходи політичного переслідування та засудження на 25 років розбавлення волі в «особих таборах» горезвісної каральної системи ГУЛАГу [Корсун, 2016]. Цей етап заслання характеризувався надзвичайно важким випробуванням не лише для самих душпастирів, а й для членів їхніх родин. Зазвичай священників позбавляли волі на 10 років з поразкою в правах терміном на 5 років і конфіскацією належного йому майна, як це було у випадку з о. Іваном Лелекачем [ГДА СБУ, ф. 2558, оп. 1, спр. 1862, арк. 256], Лаврентієм Мариною, Миколою Монді, Елемиром Ортугаєм, Євгеном Ортугаєм, Діонісієм Шубою, чи арештовували та засуджували на 25 років з конфіскацією майна та виселенням цілої сім'ї з парафіяльного будинку, як це відбулося з о. Йосифом Сабовом, Андрієм Сабовом, Теодором Бачинським, Даниїлом Бачинським, Миколою Бобітою, Петром Васковом, Михайлом Данканичем,

Євменом Дулішквичем, Степаном Гладоником, Миколою Зомборі, Юлієм Іванчо, Іваном Карпинцем, Іваном Матейко, Василем Микуляком, Іваном Мінею, Стефаном Петенко, Іваном Поповичем, Василем Пушкашем, Антоном Романом, Іваном Сливкою, Михайлом Тербаном, Гаврилом Удутом, Йосифом Уйгелі, Георгієм Чурговичем [Мароші, 2025, с. 219–348], [Січ, 2025а; 2025б]. Водночас наведений перелік імен охоплює лише частину репресованого духовенства – фактично це приблизно половина від загальної кількості засуджених у зазначений період. Тому для глибшого розуміння наслідків репресивної політики не тільки для священників, доцільно перейти до конкретних прикладів, зосередивши увагу на долях жінок та дітей священнослужителів.

В момент після арештів та заслання чоловіків становище їх сімей виявилось особливо вразливим, всі вони опинилися в умовах соціальної ізоляції, постійного нагляду та переслідувань. Втрата майна, конфіскації та примусове виселення стали для родин репресованих священнослужителів не лише матеріальним ударом, а й механізмом їхньої соціальної маргіналізації. В повногі ілюструє розподіл майна між греко-католиками та православними розпорядження № 805, яким голова обласної Ради Іван Туряниця, виділив землі православним чернечим монастирям у с. Дубрівка, Ужгородського району, у с. Липча, Хустського району та в с. Угля, Тячівського району. Він також дав вказівку забезпечити священників житлом, замість парафіяльних будинків, які раніше відібрали від православної церкви. Він наголосив, що надал необхідно проконсультуватися з Обласною радою, якщо вони хочуть відібрати парафіяльну будівлю від православних. Вже в 1948 р. у греко-католиків було відібрано багато храмів, фар, парохій і передано православній церкві. Святому Престолу було важко реагувати на переслідування Церкви за «залізною завісою». За результатами виборів у Італії, 1 липня 1949 р. був опублікований декрет Верховної Священної Конгрегації Святої Канцелярії, або ж св. Офіціуму (*Suprema Sacra Congregatio pro Sancti Officii*), в якому Папа Пій XII наклав церковні санкції (кари) на членів комуністичної партії та заборонив їх активну підтримку. Церква виключила з прийняття Святого Причастя тих, хто переступив припис декрету. Радянська спецслужба стежила також за діяльністю Церкви у світі. Про це свідчить той факт, що заступник міністра МДБ УРСР генерал-майор Поперека, підготував аналіз цього декрету [Мароші, 2025, с. 193].

Позбавлення житла, господарства й засобів до існування фактично прирікало сім'ї на економічне виживання в умовах постійного адміністративного тиску та суспільної стигматизації. У такій ситуації дружини репресованих були змушені перебирати на себе повну відповідальність за утримання дітей, поєднуючи низькооплачувану працю з веденням господарства та подоланням наслідків правових обмежень. Не рідко таку функцію, утримання батьків та братів чи сестер, виконували діти репресованих, а також небайдужі сусіди, знайомі чи далекі родичі. Конкретні ситуації дозволяють наочно простежити, яким чином ця політика реалізувалася на рівні повсякденного життя окремих родин. До прикладу

о. Андрій Азарій, на 6 років засуджений з конфіскацією майна, після суду відправлений в табори ГУЛАГу у Карелії, де його праця використовувалася на лісорозробках і будівництвах. Там захворів на важку форму туберкульозу, через що був звільнений 8 липня 1952 р., повернувшись додому прожив ще 5 років на утриманні дружини [Мароші, 2025, с. 231]. О. Микола Балтович за відмову переходу в православ'я з 1948 – 1950 рр. мав заборону виконувати душпастирську роботу та понад рік не міг влаштуватись на якусь працю, тому був на утриманні дітей. Отець Даниїл Бачинський молодший на момент арешту мав четверо дітей. Жінку Марію-Анну Іванчо було звільнено з учительської роботи за указом, відповідно утримувала та виховувала 4 дітей сама, важко працювала на низькооплачуваних роботах. Отець Юлій Бачинський звільнений із заслання по інвалідності в 1956 р., після чого переїжджає до дочки, Габрієли Маєрські, в Берегове, де разом з дружиною живуть на утриманні до смерті. Сім'ю о. Антона Бачка вигнали на вулицю із парафіяльного будинку (фари) з п'ятьма малолітніми дітьми. Але світ не без добрих людей. Справжню людяність проявив уже нині покійний дяк церкви Василя Великого – Василь Галас, який дав знедоленій сім'ї притулок у своїй хаті, слідуючи одній із семи християнських заповідей. На початку 1949 р. о. Антон піддався тиску і шантажу з боку влади та працівників КДБ і 1 березня 1949 р. 34-им серед греко-католицьких священників Мукачівської єпархії підписав відозву про возз'єднання з руським православ'ям. Дружина о. Івана Поповича, Емілія Тегзе, після арешту її чоловіка, з дітьми була виселена з двоповерхової парохії. На звільнене місце пароха єпископ призначив о. Петра Ороса, який свій заробіток (приноси) віддавав Емілії, а також одержував від неї платні обіди. Це допомагало їй утримувати дев'ятеро малолітніх дітей: Марію-Магдалину, Олексія-Івана, Івана-Йосифа, Анну-Ольгу, Єлизавету-Гізеллу та Емму-Ельвіру, Антонія-Левенте, Іштвана-Євгена, Сільвію [Мароші, 2025, с. 229].

Втрата майна та конфіскації були тяжким випробуванням для багатьох родин у часи політичних переслідувань. Каральна політика застосовувалася без урахування кількості дітей та сімейного стану засуджених. Багатодітного о. Миколу Зомборі (мав десятеро дітей) з сім'єю виселяють з парафіяльного будинку. Усе господарство фактично опинилося під загрозою знищення або вилучення, а тягар утримання великої сім'ї ліг на плечі його дружини – Клари Крафчик. Залишившись сама з десятьма дітьми, вона змушена була шукати будь-які можливості для економічного виживання: працювати понад силу, вести господарство, дбати про харчування й одяг для дітей в умовах постійної нестачі ресурсів і суспільного тиску. Конфіскація майна означала не лише матеріальні втрати, а й втрату стабільності, соціального статусу та впевненості в завтрашньому дні. Попри це, саме завдяки витримці й самопожертві матері родина змогла вистояти в надзвичайно складних обставинах. І це відбувалось у нашій країні, яка тоді на весь голос заявляла світу про своє найсправедливіше і найгуманніше суспільство.

Справжню людяність проявив сусід священника, Андрій Вантюх, який своїм вчинком підтвердив одну із семи християнських заповідей: дав знедоленій сім'ї притулок у своїй хаті [Бендас, 1999, с. 94–95].

Зміни в соціальному статусі дружин і дітей репресованих священнослужителів мали системний характер і проявлялися передусім у звуженні їхніх громадянських та професійних можливостей. Після арешту чоловіків родини автоматично зараховувалися до категорії «особливих», що тягло за собою обмеження у працевлаштуванні, звільнення з роботи або переведення на низькооплачувані посади. На цьому тлі особливо показовими є наведені приклади, які ілюструють конкретні механізми реалізації цієї політики щодо дружин репресованих греко-католицьких священнослужителів у 1947 р. та демонструють, як адміністративний тиск поєднувався із соціальною ізоляцією й економічними обмеженнями. Після арешту о. Андрія Бокотєя сім'я залишилась сама, дружина, Марія Чедрик, втратила роботу в м. Іршава, мусила покинути місто і переїхати з дітьми в с. Чинадієво, де їй вдалося знайти роботу. Разом з уже працюючою старшою дочкою утримувала і виховувала малолітніх дітей.

Дружина О. Михайла Данканича, Маргарета Медве, після закінчення в 1935 р. Ужгородської жіночої учительської семінарії працювала учителькою: 1935–1936 рр. – у с. Красношори (Красна) Тячівського р-ну, 1936–1945 рр. – у с. Кричево Тячівського р-ну, а з 1945 по 1947 рр. – у с. Обава. В 1947 р. як жінка священника і як така, що не забезпечує принципів радянської системи освіти, була звільнена з учительської роботи. Працевлаштуватись їй ніде не вдавалося. Після арешту чоловіка на її плечі ліг важкий тягар з утримання та виховання двох малолітніх дітей. Закінчивши бухгалтерські курси, з великими труднощами їй вдається влаштуватися в бухгалтерії артілі «Червоний шлях» у Великому Березному. Декілька разів її звільняли з роботи як жінку репресованого священника, але вона оббивала пороги у всіх інстанціях, щоб їй дали можливість прогодувати дітей, яким на час арешту чоловіка було 11 і 7 років. Дочка Магдалина так згадує про ці роки: *«А дома вона була завжди вчителькою, слідувала за навчанням дітей, була строгою, вимогливою і справедливою. Дітям вона казала: «Не маєте багатства, так майте його в голові. То ніхто не відніме». З часом мама стала головним бухгалтером меблевого комбінату, де працювала до виходу на пенсію. По виході на пенсію допомагала виховувати внука»* [Бендас, 1999, с. 65].

Дружина о. Івана Матейка, Єлизавета Худан, закінчила в 1937 р. Ужгородську учительську семінарію і працювала вчителькою початкових класів, 8 січня 1947 р. як жінка священника була звільнена. Після арешту чоловіка залишилась без роботи з чотирма малолітніми дітьми. Про цей період згадує так: *«Важко жили, свою парохію мусили покинути. Тут ми могли мати хоч деяку допомогу від вірників, а в чужому селі мало хто про нас знав і ніякої допомоги не було. Безпека мучила мене, визивали, допитували, примушували на співпрацю з ними, а так як я не згоджувалась, то звільняли з роботи. Місяцями сиділа без роботи. Все що мала цінне, продавала, щоб змогла*

утримати сім'ю» [Бендас, 1999, с. 141]. Софія Яцкович, дружина Андрія Сабова, 15 вересня 1946 р. від Ужгородського окружного відділу народної освіти одержала листа за № 420/46, який сповіщав, що відділ освіти «не рефлектує» на її роботу. Тобто її звільнили з роботи як дружину священника. Анну Ільницьку, дружину Діонісія Шуби, було позбавлено можливості працювати за фахом. Згідно з вказівкою облвн від 30 серпня 1946 р. за № 025 Севлюшський окрвн наказом № 58 від 20 травня 1947 р. звільнив з учительської роботи Анну Степанівну.

У практиці радянських репресій органи державної безпеки вдавалися також до морально-психологічного тиску на родини засуджених священнослужителів. Зокрема, дружин неодноразово змушували формально розривати шлюб із репресованими чоловіками, ставлячи це умовою збереження роботи або уникнення звільнення. Така вимога фактично перетворювала особисте й сімейне життя на інструмент адміністративного контролю. У такий спосіб держава прагнула не лише ізолювати засудженого, а й погнати родинні зв'язки та зруйнувати соціальну опору духовного середовища. Прикладом є Терезія Габел, дружина о. Івана Сливки. В 1947 р. секретною вказівкою облвн від 30 серпня 1946 р. за № 025 була звільнена з учительської роботи як жінка священника, яка не забезпечувала потрібного рівня виховання в радянській школі. Співробітники КДБ пропонували їй розлучитися з чоловіком, тоді, мовляв, зможе одержати роботу в школі. Вони намагались зруйнувати сімейні вогнища священників, щоб ослабити їх перед віруючими. Після арешту чоловіка працювала на різних тимчасових і малооплачуваних роботах, щоб прогодувати малолітніх дітей Оксану та Івана. Опісля їх повноліття проживала у своїх дітей у м. Мукачево [Бендас, 1999, с. 225]. Подібна практика стосувалася також дружин Івана Скіби – Євгенії Данкулинець та Івана Ороса – Марти Батін. Багато жінок принципово відмовлялися розлучатися, попри тиск органів безпеки, оскільки це означало б підрив авторитету чоловіка та святість обряду вінчання. Розлучення у таких умовах сприймалося як особиста і моральна зрада церкви та сім'ї. У контексті антирелігійного середовища, де знецінювалися церковні інститути, відмова жінок розлучатися ставала формою морального спротиву. Таким чином, вони оберігали духовну та соціальну цілісність родини навіть перед лицем репресій. Важливим джерелом є також повідомлення про шлюб однієї з дочок Іванчо Юлія та Гладоник Маргарети – Єви Іванчо, з Іваном Лелекачем, який також був заарештований як священнослужитель. Доля їх дочки була така, як і матері, що спіткала хвиля переслідувань і репресій [ГДА СБУ, ф. 2558, оп. 1, спр. 1862, арк. 62]. Особливо показовими є фрагменти, де дружини фігурують не лише як супутниці життя заарештованих, але і як самостійні об'єкти переслідувань. Є випадки де вони зазнавали прямих обвинувачень у неправдивих свідченнях [ГДА СБУ, ф. 2558, оп. 1, спр. 636, арк. 125–130], такі справи були щодо Марії Пушкаш, Маргарети Іванчо та Єви Лелекач [Січ, 2025b].

Діти репресованих священнослужителів часто стикалися з серйозними перешкодами у здобутті

освіти, особливо при вступі до середніх спеціальних і вищих навчальних закладів. Навіть при наявності відповідних знань та результатів, їхні родини зараховувалися до категорії «*діти священника*», що ускладнювало або відкладало вступ на декілька спроб. Такі свідчення надала в інтерв'ю Олександра Мінчук (дівоче прізвище Лелекач), дочка священника Івана Лелекача [Мінчук, 2026]. Вона тричі намагалася вступити на медичний факультет Ужгородського державного університету, складаючи іспити на відмінно, проте під час офіційного оцінювання їй систематично виставляли занижені бали. Згодом, як зазначає пані Олександра, викладач, який проводив оцінювання, звертався до її батька з поясненням причин неможливості набрати достатню кількість балів для проходження конкурсного відбору та водночас просив особисті вибачення. Ще один випадок, за свідченням о. Костянтина Сабова [Сабов, 2026], ілюструє системність подібної практики: його тітка, Габрієла, донька його бабусі Сабов Софії (Яцкович), також репресованої дружини священника, чотири рази намагалася вступити на медичний факультет, але через аналогічні дискримінаційні обмеження їй не вдалося пройти конкурс. Аналогічна ситуація спостерігалася і з дочкою о. Іштвана Бендаса: вона зазнавала серйозних перешкод під час вступу на навчання, на відміну від свого брата, Даниїла Бендаса, який подав документи в останній момент прийняття до Львівської політехніки, що дозволило йому уникнути відсіювання під час конкурсного відбору. Ці приклади демонструють, що адміністративні перешкоди у доступі до вищої освіти стосувалися не поодиноких випадків, а були характерними для дітей родин репресованих священнослужителів. Вони мусили неодноразово подавати документи та долати бюрократичні перепони, перш ніж отримати можливість навчатися у вузах. Така практика стала одним із механізмів соціальної ізоляції та контролю над родинами репресованих. Сам о. Костянтин Сабов розповідає, що після закінчення Ужгородського торгового технікуму, проходження служби в армії в якості перекладача та одруження, він з жінкою прагнув вступити до університету, проте високий конкурс ускладнював реалізацію цього наміру [Сабов, 2026].

Освітні та соціальні заклади як: духовна семінарія, півце-вчительська семінарія, жіноча греко-католицька вчительська семінарія, василіанський монастир-колегія з інтернатом, сиротинець-інтернат для хлопців, дітей священників, Ужгородська Королівська Католицька гімназія для хлопчиків та гімназія для дівчат Святої Єлизавети Угорської, де також проводилось греко-католицьке релігійне виховання, дівочий виховний заклад МГКЄ під проводом сестер василіанок та інша інфраструктура єпархії також стали жертвами радянської державної ідеології, яка утвердилася на Закарпатті після Другої світової війни [ДАЗО, ф. 151, оп. 25, спр. 358]. Заходи адміністративного характеру для забезпечення майна для радянської освітньої системи, що формувалася, здавалися достатніми причинами для конфіскації майна державних навчальних і соціальних закладів. Свою конфіскацію вони аргументували необхідністю «використання для інших цілей». Жіноча семінарія,

розташована поблизу духовної семінарії, виконувала важливу освітню функцію – у ній готували майбутніх учительок для народних шкіл краю. Просторова близькість цих двох навчальних закладів сприяла формуванню тісного середовища, у межах якого відбувалося не лише професійне, а й особисте становлення молоді: саме тут майбутні священники, частина з яких згодом зазнала репресій, нерідко знаходили собі майбутніх дружин [Січ, 2025, с. 163–164]. Водночас документи 1944 – 1947 рр. засвідчують, що державне керівництво послідовно підтримувало ідею закриття духовних освітніх інституцій як осередків формації греко-католицького духовенства і не тільки [ДАЗО, ф. Р-195, оп. 1, спр. 36, арк. 40].

У доповідях представників Ради у справах релігійних культів неодноразово порушувалося питання ліквідації Ужгородської богословської академії, пропонувалися різні механізми – від мобілізації семінаристів до армії до їхнього залучення на відбудову Донбасу. Втім, з тактичних міркувань реалізацію цього наміру певний час відклали, що дозволило семінарійному середовищу ще деякий період функціонувати, попри наростання репресивного тиску. Духовна семінарія, що діяла в Ужгородському замку з 1775 по 1945 рік, була місцем підготовки, формації греко-католицького духовенства, і її не можна було «*перемикнути*» в інтересах держави простою зміною керівництва чи зміною ідеологічної та освітньої програми. У випадку з семінарією певною мірою можна реконструювати процес, внаслідок якого керівники державних органів дійшли до рішення про припинення процесу навчання, підготовки греко-католицького духовенства на Закарпатті [ДАЗО, ф. Р-195, оп. 1, спр. 9, арк. 62]. 29 листопада 1946 р. Територіальний виконавчий комітет Компартії України ухвалив таємне рішення № 0422 про закриття греко-католицької Богословської академії в Ужгороді, мотивуючи це тим, що вона є «розсадником унії» та в період радянської влади продовжувала освітню діяльність без дозволу Ради у справах релігійних культів [Мароші, 2025, с. 463]. Попри це, формаційний процес тривав у складних умовах: у єпископській резиденції, де навіть після мученицької смерті Теодора Ромжі здійснювалася підготовка семінаристів, бракувало належних приміщень, а студенти користувалися тісними, не пристосованими для навчання кімнатами. У резиденції проживали переважно студенти старших курсів, тоді як інші мешкали приватно в місті й відвідували єпархіальне управління лише для участі в лекціях. Богословська освіта під проводом Олександра Хіри тривала до його арешту 10 лютого 1949 р. [Бендас, 2002, с. 4]. Із середини січня 1949 р. радянська влада розпочала відкритий наступ на Мукачівську греко-католицьку єпархію, унаслідок чого семінаристи були змушені шукати цивільну роботу або інші можливості для продовження навчання в підпільних умовах. Аргументи щодо закриття семінарії в багатьох випадках також збігаються з аргументами на користь ліквідації Греко-Католицької Церкви загалом. Те саме стосується всіх вищеперерахованих навчальних греко-католицьких закладів освіти та дитячих садків.

Невдовзі ці локації стали державними та національними, які мали зовсім іншу основу та функцію, а саме викоринити все що було та сформувати новий тип особистості як «*советский человек*».

Припинення організованої єпископом Андреем Бачинським у 1775 р. греко-католицької духовної формації священників у Мукачівській єпархії, навчання, яке лише під час катакомбного служіння, в особливих умовах змогло знову відновитися. На ранніх етапах катакомбного служіння на священників висвячували тих осіб, які ще деякий час вільно навчалися й були семінаристами семінарії. А потім тих осіб, які були підготовлені до рукоположення в процесі підготовки священників, відомому, як «*школа теології однієї особи*» чи «*одноосібної теології*» або «*одноосібної богословської академії*», тобто індивідуальної підготовки кандидатів до священства. Цей термін у 1990-х роках пов'язували насамперед з доктором богослов'я Елемиром Ортутаєм, однак у період нелегального існування єпархії до цієї форми навчання були залучені й інші священники. Через постійну загрозу арештів навчання відбувалося конспіративно: зустрічі мали вигляд приватних розмов, а навчальні матеріали – особистих нотаток. До формаційної праці долучилися колишні викладачі Ужгородської богословської академії та священники підпілля, зокрема Елемир Ортутай, Олександр Марина, Микола Мурані, Микола Ляхович, Адальберт Грабар, Йосиф Васков, Іван Орос, Георгій Чургович, Павло Мадяр ЧСВВ, Мелетій Малинич ЧСВВ, Антоній Мондик ЧСВВ, а також єпископи Йосиф Головач і Іван Маргітич. Координацію освіти та формації духовенства в підпіллі здійснювали за дорученням єпископа Івана Семедія Елемир Ортутай та Йосиф Головач, і цей мандат залишався чинним і в перші роки легалізації Церкви. Всього за період підпілля було висвячено на священники 48 осіб. З них 41 дочекалися легалізації Греко-Католицької Церкви в 1989 р., а семеро померли ще до закінчення переслідувань [Мароші, 2025, с. 465].

Варто відзначити про навчання духовної освіти в підпільній семінарії та кількості покликаних до священства серед дітей та внуків з репресованих родин, адже саме вони ставали першими кандидатами. Вдалося отримати персональну інформацію від випускника такої семінарії, о. Костянтина Сабова, тому ці дані дозволяють простежити мережу підпільної підготовки греко-католицьких священників у період репресій та демонструють, як навіть за умов обмежень духовенство шукало шляхи збереження освітнього та релігійного процесу [Сабов, 2026]. Респондент зазначає, що по батьківській лінії, де його дід був репресованим священником, у родині налічувалося тринадцять онуків, із яких дев'ятеро – хлопці, однак підпільну богословську освіту здобував лише о. Костянтин. Його бабуся, дружина репресованого священника, сприйняла це як особливу радість і продовження родинної духовної традиції. По материнській лінії, де мати також була дочкою репресованого священника, один із нащадків – Павло – був висвячений на священника. Ці свідчення підкреслюють значення родинної спадкоємності у збереженні покликаних в умовах підпілля.

Репресії суттєво впливали на професійний вибір і стиль життя дітей та онуків засуджених священнослужителів, формуючи в них обережність, внутрішню дисципліну й водночас прагнення зберегти родинну традицію. Візьмемо як приклад Даниїла Бендаса – греко-католицький священник, протопресвітер (декан) округу, церковний історик, народився 6 листопада 1938 р. в Ужгороді. Його батько Іштван Бендас – греко-католицький священник, канонік, церковний історик, мати – Марія Бачинська. На його дитинство суттєво вплинуло те, що його батько протистояв тиску державних органів, не перейшов на православ'я і став священником-сповідником МГКС. Багато років родина жила без батька, який був у таборі, а потім на добровільному засланні. Даниїла, як дитину греко-католицького священника, не прийняли на навчання на історичний факультет університету, тож він міг закінчити лише лісотехнічний факультет. Десять років він був викладачем механіки у Виноградівському політехнічному технікумі. В останні роки комуністичного режиму він розпочав свої богословські студії на підпільній «*одноосібній теології*». Він був серед учнів доктора Елемира Ортутая. 28 серпня 1993 р. у Виноградіві єпископ Іван Семедій висвятив його на священника. Після цього працював викладачем історії в Ужгородській Богословській Академії ім. Блаженного Теодора Ромжі та був парохом в Малій Копані. Після свого батька він опікувався та розвивав спадщину Бендаса, а також залучився до дослідження історії МГКС. В окремий спосіб досліджував період переслідування Церкви та історії життя священників-сповідників. Матеріали для першої своєї публікації зібрав на основі документів спадщини свого померлого батька й опублікував їх у 1994 р. у книзі під назвою «*Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görög Katolikus Egházmegeye hitvalló és meghurcolt papjai*». Українське видання під назвою «*Священики-мученики сповідники вірності*» та доповнене угорське видання цієї книги були опубліковані у 2014 р. На прикладі Даниїла Бендаса, простежується поєднання адаптації до вимог радянської дійсності з вірністю духовному покликанню: здобувши світську освіту та пройшовши службу в армії, він водночас не відмовився від священничого шляху [Мароші, 2025, с. 568].

Таким чином, досвід переслідувань не лише обмежував можливості, а й визначав світоглядні орієнтири наступного покоління, зміцнюючи в ньому відчуття відповідальності за збереження віри й церковної традиції. Діти репресованих священників виростали в умовах дещо обмежених освітніх і соціальних можливостей, що визначало їхню подальшу професійну траєкторію та соціалізацію. Дівчата здебільшого здобували освіту для роботи вчительками або працевлаштовувалися на заводах, у торгівлі, медичних установах як касирки, медсестрами чи санітарками. Хлопці були змушені обирати важкооплачувану фізичну працю на фабриках і заводах, працювати вантажниками, сторожами чи підсобними робітниками на будівництвах. Батьки, що зазнали репресій, часто опинялися у схожих або навіть гірших умовах – виконували низькооплачувану фізичну працю, працювали нянями, санітарками, підсобниками або машиністами, що відображало

соціальну маргіналізацію родин духовенства в радянському суспільстві. За розповіддю Олександри Мінчук, її мати, дружина Івана Лелекача – Єва Іванчо, та бабуся, дружина Юлія Іванчо – Маргарета Гладоник, працювали в оноківському санаторії «Малютко», завдяки підтримці Марії Брацайко, завідувачки центру [Мінчук, 2026]. Керівництво та органи КДБ викликали пані Марію на розмови, цікавилися цими жінками та їхньою працею в санаторії. Вона наголошувала, що таких працівниць із такими навичками, як у них, знайти вкрай важко, адже вони виконували всі види обов'язків, включно з прибиранням туалетів, нічними чергуваннями, та виходами навіть у вихідні коли це було потрібно. Завдяки її підтримці жінки могли працювати й водночас забезпечувати сім'ю, за що вони їй безмежно вдячні. Небайдужість таких людей дозволяла гарантувати матеріальну підтримку родини та пом'якшити соціальні наслідки репресій для жінок і дітей. Таким чином, духовне виховання та передача релігійних цінностей наступним поколінням поєднувалися з практичними стратегіями організації життя та виживання родини.

Стратегії прихованого здійснення релігійної діяльності дозволяли родинам репресованих священників зберігати духовне життя в умовах радянських переслідувань. На тлі націоналізації греко-католицьких шкіл і втрати роботи багатьма дружинами священників, члени церковної спільноти шукали шляхи виживання та збереження віри. Після жовтня 1944 р. тиск на духовенство поступово наростав і досяг піку 18 лютого 1949 року, коли єпархіальне управління припинило діяльність, а державна влада трактувала це як ліквідацію Церкви [ДАЗО, ф. Р-195, оп. 4с, спр. 36, арк. 29]. Арешти священників тривали до 5 червня 1952 р., останнім був Василь Похил. Перед духовенством стояли два основні варіанти: приєднатися до Російської православної церкви, зберігши парафію та родину, або відмовитися й залишитися вірними Католицькій Церкві, ризикуючи переслідуванням, ув'язненням або навіть смертю. Такі обставини змушували перейти на рівень повної конспірації священників, їхні родини, учителів-дяків та мирян, що працювали в церковних установах, та приймати життєво важливі, екзистенційні рішення [Szabó, Marosi, 2021, р. 207–224]. За розповіддю Олександри Мінчук [Мінчук, 2026], у період, коли вдома не було репресованих батьків-священників, родини разом із надійними мирянами намагалися збиратися та організувати домашні підпільні літургії, сповідалися й підтримували віру. Якщо доступ до греко-католицького священника був обмежений, духовну опору шукали у римо-католицьких храмах. Провідником «священників, які переховувалися», був Петро Орос, який також став рушієм катакомбного служіння. На перших етапах фактичного переслідування Церкви багато священників, що залишилися вірними, розпочали таємну душпастирську діяльність. У листі від 14 квітня 1951 р. Іштван Бендас називає «священниками, що переховувалися» групу, яка проживала в околицях Іршави та Великої Чингави (Боржавське), серед них Іван Маргітич, Петро Орос, Іван Ченгері, Іван

Горінецький та Іван Роман. Організатором групи, ймовірно, був Іван Маргітич, пізніше єпископ, а духовним провідником – Петро Орос, убитий 27 серпня 1953 р. Отці Маргітич і Роман стали сповідниками віри, Горінецький і Ченгері залишилися вірними священниками. Ті, хто «залишався вдома», під час перебування священників-сповідників у таборах продовжували таємну душпастирську діяльність, до них долучалися й ті, хто повертався з таборів. Після 1956 р. з цих груп єпископ Олександр Хіра організував катакомбну Церкву. У таємно надісланому листі 1953 р. Іштван Бендас писав: «Я сподівався, що з відходом Сталєвого Йовики (Сталіна – ред.) більше нема таких свинств, які були, але ти пишеш, що з наших священників, які переховувалися, схотили Ченгері та Петра Ороса. Відпустили, правда, але здається, що все це відбувається по-старому» [Мароші, 2025, с. 454]. Після повернення батьків із заслання життя родин дещо спростилося: недільні та святкові літургії вдома проводив батько, а на Пасху сім'я намагалася відвідувати родичів, освячувати кошики та відзначати свято у колі близьких. До першого причастя п. Олександру готував особисто Георгій Чургович. Те саме підтверджує о. Костянтин Сабов: ранкові пасхальні літургії відбувалися вдома ще до початку шкільних занять, після чого сім'я споживала освячені страви й діти йшли до школи, щоб не пропустити організовані там заходи, щоб не виділятися серед інших. Він згадує, що у школах навіть створювали спеціальні заходи, які частково замінювали традиційне святкування Пасхи, пристосовуючи його до радянського освітнього середовища.

Особливо важливими залишалися стосунки між родинами греко-католицьких священників: вони підтримували зв'язок і служили навіть у роки комуністичного режиму. Олександр Хіра регулярно відвідував родини під час своїх приїздів додому, що давало змогу обговорити церковні справи. За свідченням о. Костянтина Сабова, саме ті священники, які «переховувалися», надавали деяку матеріальну підтримку родинам репресованих, крім цього допомагали їм організувати передачі й посилки для священників, що перебували на засланні [Сабов, 2026]. Це було таким щомісячним «завданням» для родини. У посилках складали найнеобхідніше: сушений часник, цукор, цигарки, родзинки, заправку, одяг та харчові продукти. Такі передачі мали не лише матеріальний, а й моральний елемент солідарності підпільного духовенства, сімей та мирян, сприяючи збереженню єдності церковної спільноти в умовах переслідувань. «Я отримав пакунок від священників, що переховуються, і про це докладно написав у 35-му листі. Він містив сало, печиво, чорнослив, кукурудзяне борошно, сушене тісто та фасолі. Надісланий був із села Боржавське під іменем Бобіта Юрїївна» (Караганда, 25 травня 1952 р., 36-й (15) таємно надісланий лист Іштвана Бендаса) [Мароші, 2025, с. 454].

Цікаво звернути увагу на інші листи, які Іштван Бендас, репресований священник, надсилав до своєї дружини. Вони не лише свідчать про умови його перебування на засланні, а й показують турботу про родину, організацію передач і моральну підтримку, яку

він намагався забезпечити маючи змогу тільки на папері: *«Мені шкода тебе, моя Бобіка (Бабука)! І дуже болить думка про те, що через мене ви живете в такому жалюгідному становищі і в постійному страху перед виселенням. Це мені болить, моя мила Бобіка! Але я не міг вчинити інакше. Я не міг стати апостатом, зречтись віри. Якби я це таки зробив, я б вам не допоміг, а сам був би живим мерцем і муки совісті давно б звели мене в могилу. А на наших дітей колись показували б пальцем: «У них теж був батько, який зрікся віри, зрадник, і їхній батько також не хотів страждати за свою віру». Хоча мої страждання великі, вони не можуть зламати мене, я духовно сильний. Я так вчинив, і так само вчинив би і сьогодні. Навіть якщо я загину, я знаю, що не залишив плями ні на собі, ні на вас. А вас нехай розрадить свідомість того, що ви є частиною мого сповідництва віри. Також жахливо думати і про те, що мої діти більше не зможуть навчатися, тому що їхній батько відмовився стати віровідступником. Чи не дорікаєте ви за це? Не робіть цього! Бог добрий, він все виправить. Напишіть, чи сповідаєтеся і де? Куди мама ходить до церкви? Тобто, іншими словами, чи йде вона за своїм сином апостатом (Мігай (Михайлом) Бендасом – ред.) чи за сином сповідником? Дуже зворушлива турбота Бийли (іншого брата Іштвана Бендаса – ред.) і Монці за мене, ви пишете, що «Бийло вклав би і своє серце в пакет-передачу». Я постараяся і їм написати в цей же спосіб і подякувати за їхню доброту. Ви, моя Бобіка, (тут у тексті угорське прислів'я: «addig nyújtózkodjatok, ameddig a takarótok ég» дослівно: «протягайтеся настільки, наскільки вистачає вашої ковдри» – ред.), іншими словами, допомагайте мені лише настільки, так, щоб ви самі не страждали від нестачі. Бачиш! І це мені також болить: я повинен утримувати Вас, а Ви утримуєте мене. І вночі, і вдень я думаю тільки про вас, про вас, кого так люблю, навіть якщо і по-своєму, не виказуючи, але я дуже-дуже любив тебе і люблю Вас. Я дуже любив Вас, але також дуже любив Бога. Мені важко було визначитися, але я вирішив на користь Бога, ви також повинні це порозуміти... Діти мої! Любіть Бога і не відрікайтеся від Нього. Остерігайтеся організацій, які включили заперечення Бога до своєї програми. Багато моляться, уникайте гріха, намагайтеся якомога частіше сповідатися у вірних католицьких священників. Будьте слухняними і поважайте Маму, хоча б цим полегшить Її великий біль, і мені цим принесете радість! Караганда, 27 вересня 1951 р. (28-й лист з табору). Просячи Божого благословення на вас незліченну кількість разів з любов'ю цілує вас усіх – Тато». Уривок з 28-го, таємно пересланого листа Іштвана Бендаса. Можна чітко ствердити, що його контакт із родиною був не просто емоційною підтримкою, а формою взаємного співпереживання і спільного несення тягаря репресій. Через листи він продовжував бути чоловіком і батьком, намагався захистити дітей від моральної стигматизації, підтримати дружину словом і молитвою. У цьому епістолярному діалозі простежується глибока солідарність родини, яка фактично розділяє його «сповідництво віри». Листування постає свідченням того, як у тоталітарних*

умовах сім'я ставала простором збереження гідності, віри й взаємної любові.

Ще один лист з табору від Іштвана Бендаса, написаний 24 листопада 1951 року, який варто виділити як ключовий для подальшого аналізу: *«Це була Твоя чудова ідея відправити сухарі у тертому вигляді, частково легше пакувати, а частково легше їсти через мої проблеми з зубами. Питаєш, як я харчуюся? Ось так: ми снідаємо о 6 годині, я це з'їдаю і виношу з собою свою сніданкову порцію хліба, додаю 10–15 дкг сала та цибулі чи часнику з пакунку, і це з'їдаю на робочому місці близько 10-ої години. Обід приблизно о 2 годині на роботі і складається з 20 дкг каші та 20 дкг хліба – я це там з'їдаю. Вечеря о 9 годині, їжу я з'їдаю, а хліб з жиром або варенням, або з чимось іншим з пакунку з'їдаю, як добавку, а потім випиваю чашку чаю з тертими сухарями. Окрім цього, щодня кладу в кишеню 4-5 шматків печива і трохи сухофруктів і жую їх. Я споживаю еквівалент 4–5 кубиків цукру на день, тричі на день з кашею, а решту з чаєм або чорною кавою, які тут дають. Ти знаєш, що я завжди був заощадливим і досі задляю все так, що дотепер ще ніколи не залишався без домашнього. Це мій щоденний раціон, окрім п'ятниці, коли я, окрім цукру, не їм нічого з пакунку, і так дотримуюся цього пісного дня. Кімната в нашому бараці 8x10 метрів, і в ній спимо 100 чоловік на дерев'яних ярусних нарах. У нас, правда, немає матраців, але є солом'яний мішок, набитий тирсою, і ковдра. У мене ще є домашній трикотаж і моя маленька подушка, і, таким чином, в мене є панське спальне місце. Знаєш, найкращий кухар – це голод, а найкраща постіль – це втома. Апетит у мене хороший, і з вересня минулого року, слава Богу, не мав ані найменших проблем зі шлунком і не можу поскаржитися на безсоння. У нашому бараку не холодно, бо хоч би погано опалювали, але 100 людей його нагріє, і хоч «трохи смердить, але добре» [Мароші, 2025, с. 358]. Таким чином, цей лист є цінним джерелом для дослідження повсякденної історії ув'язнення: він дозволяє реконструювати не лише матеріальні умови існування, але й психологічні механізми пристосування, релігійність, культуру оцдаєності та стратегії підтримання контакту з сім'єю та гідності в умовах репресивного режиму.*

Висновки. Радянські репресії мали системний і комплексний вплив не лише на духовенство МГКЄ, а й на їхні родини. У певній міві можна констатувати, що жертвами комунізму стали всі священники та священничі родини, але були значні відмінності стосовно віктимізації. Ліквідація єпархії та заборона її діяльності у 1947 р. супроводжувалися примусовим «возз'єднанням» з Російською православною церквою, арештами священників, допитами, судовими переслідуваннями та засланнями. Для їх родин це означало втрату суспільного статусу, обмеження доступу до освіти та професійної діяльності, соціальну ізоляцію й психологічний тиск. Діти та дружини священників часто ставали непрямими жертвами репресій, опиняючись у моральних дилемах і страху. Основну відповідальність за виживання родини, виховання дітей та збереження релігійних традицій несли дружини. Вони організовували побут, приховані богослужіння, навчали дітей релігії та створювали

мережі взаємної підтримки. В умовах переслідувань священники змушені були приймати складні екзистенційні рішення: залишитися вірними Католицькій Церкві, що часто означало арешт та страждання, або приєднатися до Російської православної церкви для збереження парафії та сім'ї. Такі рішення мали довготривалі наслідки для їхніх особистих і родинних долей. «Розломи» траплялися навіть у священничних династіях: одні члени родини залишалися вірними, інші ставали апостатами, що призводило до конфліктів і соціального відторгнення. Це стосувалося працевлаштування дружин та подальшої освіти для їх дітей. Репресії негативно впливали на професійний розвиток дітей і дружин священників: вони втрачали можливість працювати за фахом або вступати до навчальних закладів. Наявність

багатодітних сімей не захищала від обмежень і переслідувань. Незважаючи на це, родини священників розробляли стратегії виживання: підтримували один одного, отримували допомогу від підпільних священників, організували передачі та посилки для засланих. Завдяки цьому духовне виховання та релігійні цінності зберігалися навіть у складних умовах атеїзації суспільства.

Підсумовуючи, становище репресованих священничих родин МГКЄ у 1947 – 1989 роках можемо стверджувати про комплексний вплив політичних репресій на соціальне, матеріальне та духовне життя родин. Порушення та висвітлення глибоких тем, підкреслює важливість проведення подальших досліджень щодо стратегії виживання та адаптації духовенства і їхніх сімей у тоталітарному суспільстві.

Список використаних джерел

- Bendász, I., Bendász, D., 2000. *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi GörögKatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Budapest: Kairosz Kiadó, 529 old.
- Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia. Історія Закарпаття. Спадіщина та виклики*. Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту ім.Ференца II Ракоці, Редколег.: Л. Брензович (голова); Д. Чотарі (гол. ред.), М. Орбан, Ш. Добош (відп. ред.); І. Самборовскі-Нодь, І. Сакал та Л. Браун (члени ред. колег.); Автори: А. Рац, А. Шушлик, Б. Кейс, Е. Молнар Д., І. Самборовскі-Нодь, І. Орос, І. Сакал, І. Часар, К. Дорчі, К. Гіреш-Ласлов, Л. Браун, Н. Вароді, Н. Севлеші, Ш. Добош, І. Молнар Д., Ф. Молнар, Д. Данч, Д. Чотарі, 2021, Ungvár: RIK-U Kft., 788 old.
- Marosi, I., 2020. *BENDÁSZ-HAGYATÉKSOROSAT 3. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 1945. évi sematizmusa*, Beregszász. 66-67,71. röv. 340 old.
- Szabó, Konstantin – Marosi, István: "To die for Christ means to live forever": Blessed Tódor Romzsa and the martyrs and confessors of the faith of the greek catholic eprachy of Mukachevo, Fejérdy, András - Wirthné Diera, Bernadett (edit): *The Trial of Cardinal József Mindszenty from the Perspective of Seventy Years. The Fate of Church Leaders in Central and Eastern Europe*, Rome, Libreria Editrice Vaticana, 2021, old. 207–224.
- Бендас Д., 2000. Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944 – 1949 роках, *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*. За ред. Гудзяка Б., Скочиляса І., та Олега Турія О. Львів: Інститут історії церкви Львівської богословської академії, Число 2, с. 290–299.
- Бендас, Д., 2002. Легальна і нелегальна підготовка священників у Мукачівській єпархії, *Благовісник*, 1, Ужгород, Мукачівська греко-католицька єпархія, с. 4–8.
- Бендас, С., 2008. *П'ять років за колючим дротом. Щоденник священника, написаний в ГУЛАзі*, Ужгород: Карпати, 264 с.
- Бендас, С., Бендас, Д. 1999. *Священники-мученики, сповідники вірності*, Ужгород: Закарпаття, 412 с.
- Бендас, Стефан, Мученики та Ісповідники. [Online]. Доступно: <https://mgce.uz.ua/blog/muchenyky-ta-ispovidnyky/bendas-stefan>. (дата візиту: 20.09.2025).
- Боцюрків, Б., 1993. Українська греко-католицька церква в катакомбах (1946 – 1989), *Ковчег*. Львів: Інститут історичних досліджень Львівського державного університету імені Івана Франка, Інститут історії церкви 1993. Число I, с. 113–152.
- Галузевий державний архів служби безпеки України в Закарпатській області (далі – ГДА СБУ), ф. 2558, оп. 1, спр. 636, на 210 арк.
- ГДА СБУ, ф. 2558, оп. 1, спр. 1862, на 394 арк.
- Державний архів Закарпатської області (далі – ДАЗО), ф. 151, оп. 25, спр. 3358. Єпархіальні документи про націоналізацію будинків Конвіктус (Konviktus) і Алумнеум (Alumneum). (з 19 лютого 1945 року по 18 лютого 1948 року), на 377 арк .
- ДАЗО, фонд Р-195, оп. 1, спр. 36, на 112 арк.
- ДАЗО, фонд Р-195, оп. 1, спр. 9, на 62.
- Капітан, Л., 2012. Ліквідація Греко-Католицької Церкви у Закарпатті, 1945 – 1949 рр.: Ідеолого-пропагандистська складова, *Краєзнавство*, вип. 3, с. 71–83.
- Майороші, М., 2021. *Мукачівська єпархія та Галицька митрополія: інституційні та особистісні взаємини між греко-католицькими провінціями та їхнім кліром (1919 – 1991)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 «Історія України». Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 274 с.
- Макара, М., 1997. Питання релігійної політики в діяльності Народної Ради Закарпатської України (XI. 1944 – I. 1946 рр.), *Ужгородській унії – 350 років*. Матеріали міжнародних наукових конференцій (Ужгород, квітень 1996 р.) / Редкол.; відп. за вип. І. М. Гранчак, Ужгород: «Патент», с. 127–130.
- Маркусь, В., 1962. Нищення Греко-Католицької Церкви в Мукачівській єпархії в 1945 – 50 рр., *Відбитка із Збірника, присвяченого пам'яті З. Кузеля, Записки НТШ*, Париж, 23 с.
- Мароші, І., 2025. *Катакомбне служіння на Закарпатті. Мукачівська греко-католицька єпархія під час комуністичного переслідування Церкви (1944 – 1989)*, Берегове – Будапешт, 575 с.
- Мароші, І., Мароші, А., 2023. *Іменний довідник священників історичної Мукачівської Греко-Католицької Єпархії. Серія: спадщина Бендаса*, Берегове-Ужгород: Видавництво «Карпати», 1092 с.
- Мінчук, О., 2026. Усне інтерв'ю. Записала В. Січ, 22 лютого, Архів дослідника.
- Міщанин, В., 2018. *Раднізація Закарпаття 1944 – 1950 рр.: монографія*, Ужгород: Рік-У, 644 с.
- Пекар, А., ЧСВВ., 1967. *Нариси Історії Церкви Закарпаття*, Т:І, Єпархічне оформлення, Рим, 241 с.
- Пекар, А., ЧСВВ., 1997. *Нариси історії Церкви Закарпаття*, Т:ІІ, Внутрішня історія, Рим–Львів: Місіонер, 492 с.

- Пекар, А., ЧСВВ., 2001. *Ісповідники віри нашої сучасності. Причинок до мартиролога Української Католицької Церкви під совітами*, Вид. друге. Львів: Вид-во отців василіан «Місіонер», 288 с.
- Пекар, А., ЧСВВ., 2014. *Нариси історії Церкви Закарпаття*, Т:ІІІ, Монаше життя, Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 220 с.
- Пушкаш, Л., 2001. *Кир Теодор Ромжа: життя і смерть єпископа*, Львів, 244 с.
- Сабов, К., 2026. Усне інтерв'ю. Записала В. Січ, 20 лютого, Архів дослідника.
- Сергійчук В., 2006, *Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи радянських органів державної безпеки*, К.: ПП Сергійчук М.І., Т. І, 920 с.
- Сергійчук, В., 2001. *Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, Дніпро, 492 с.
- Січ, В., 2025а. Дружини репресованих священників Мукачівської греко-католицької єпархії, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, Вип. 1 (52), Ужгород, с. 162–175. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330100](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330100).
- Січ, В., 2025б. Дружини репресованих греко-католицьких священників в матеріалах Галузевого архіву Служби безпеки України в Закарпатській області, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Вип. 2 (53), Ужгород, с. 18–24. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(53\).2025.341247](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(53).2025.341247).
- Славець, О., 2025. *Отець Іван Лелекач – ісповідник віри, парох кафедрального собору в Ужгороді*, Ужгород: ТДВ «Патент», с. 160.
- Фенич, В., 2006. Греко-католики, православні і влада на Закарпатті (осінь 1944 – зима 1946 рр.), *Carpatica – Карпатика*, Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», Вип. 35: Європейські цінності та конфесійнонаціональна ідентичність населення Українських Карпат, с. 232–246.
- Фенич, В., 2007. «Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих. Греко- католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття з Радянською Україною. Мукачівська греко-католицька єпархія, Ужгород, 107 с.
- Фенич, В., 2007. Еклезіальне становище греко-католиків до встановлення комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи, *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику: матеріали міжнародної наукової конференції* (Свидник, 23–24 червня 2006 р.). Вип. 24: Словацько-українські взаємини в області історії, культури, мови та літератури Свидник: Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidniku, с. 95–117.
- Фенич, В., 2009. Між опором, асиміляцією і пристосуванням: адаптація греко-католиків Мукачівської єпархії в умовах радянського тоталітаризму (1949 – 1989), «Катакомбна церква» (двадцятиліттю виходу Української Греко-Католицької Церкви з підпілля присвячується), Львів: Видавництво Львівського музею історії релігії «Логос», с. 23–29.
- Фенич, В., 2010. Возз'єднувачі: московський вояж православних русофілів і початки еклезіоциду греко-католиків Закарпаття (листопад–грудень 1944 р.), *Закарпатська Україна: перспективи та реалії розвитку : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 65-й річниці возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною* (Ужгород, 24 червня 2010 року), Ужгород: Видавництво «ТІМРАНЬ», с. 49–63.
- Фенич, В., 2010. Посередник чи пристосуванець? Церква перед викликом націоналізму (сумний досвід грекокатоликів Мукачівської єпархії), *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику: матеріали міжнародної наукової конференції* (Свидник, 19–20 червня 2009 р.). Вип. 25: Східно-християнські сакральні пам'ятки на словацько-польсько-українському пограниччі, Свидник: Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidniku, с. 61–77.

References

- Bendas, D., 2000. Represii radianskoj vlady proty hreko-katolytskoho dukhovenstva na Zakarpatti v 1944 – 1949 rokakh [Repressions of the Soviet Authorities against the Greek Catholic Clergy in Transcarpathia in 1944 – 1949], *Kovchek. Naukovyi zbirnyk iz tserkovnoi istorii*, ed. by Gudziak B., Skochylias I., and Turii O., Lviv: Instytut istorii tserkvy Lvivskoi bohoslavskoi akademii, Issue 2, pp. 290–299. (in Ukrainian).
- Bendas, D., 2002. Lehalna i nelehalna pidhotovka sviashchenykyv u Mukachivskii yeparkhii [Legal and Illegal Training of Priests in the Mukachevo Eparchy], *Blahovisnyk*, 1, Uzhhorod: Mukachivska hreko-katolytska yeparkhiia, s. 4–8. (in Ukrainian).
- Bendas, S., 2008. *Piat rokov za kolyuchum drotom. Shchodennyk sviashchennyka napisanyj v GYLAG* [Five Years Behind Barbed Wire: A Priest's Diary Written in the GULAG], Uzhhorod: Karpaty, 264 s. (in Ukrainian).
- Bendas, S., Bendas, D., 1999. *Sviashchenyky-muchenyky, spovidnyky virnosti* [Priests-Martyrs, Confessors of Faithfulness], Uzhhorod: Zakarpattia, 412 s. (in Ukrainian).
- Bendas, Stefan. Muchenyky ta Ispovidnyky [Bendas Stefan, Martyrs and Confessors]. URL: <https://mgce.uz.ua/blog/muchenyky-ta-ispovidnyky/bendas-stefan/> (date of visit: 20.09.2025). (in Ukrainian).
- Bendász, I., Bendász, D., 2000. *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi GörögKatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Budapest: Kairosz Kiadó, 529 old. (in Hungarian).
- Botsiurkiv, B. 1993. Ukrainska hreko-katolytska tserkva v katakombakh (1946–1989) [The Ukrainian Greek Catholic Church in the Catacombs (1946 – 1989)], *Kovchek*. Lviv: Instytut istorichnykh doslidzhen Lvivskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka, Instytut istorii tserkvy, Issue I, pp. 113–152. (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti (hereafter – DAZO), f. 151, op. 25, spr. 3358. – Yeparkhialni dokumenty pro natsionalizatsiiu budynkiv Konviktus (Konviktus) i Alumneum (Alumneum) (19 liutoho 1945 roku – 18 liutoho 1948 roku). (in Ukrainian).
- DAZO, f. R-195, op. 1, spr. 36, na 112 ark. (in Ukrainian).
- DAZO, f. R-195, op. 1, spr. 9, na 62 ark. – Yeparkhialni dokumenty pro zakryttia Uzhhorodskoi Seminarii. (in Ukrainian).
- Fenyh, V. 2006. Hreko-katolyky, pravoslavni i vlada na Zakarpatti (osin 1944 – zyma 1946 rr.) [Greek Catholics, Orthodox and the Authorities in Transcarpathia (Autumn 1944 – Winter 1946)], *Carpatica – Karpatyka*, Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU “Hoverla”, Issue 35: Yevropejski tsinnosti ta konfesionalno-natsionalna identychnist naselennia Ukrainykh Karpat, pp. 232–246. (in Ukrainian).
- Fenyh, V. 2007. “Chuzhi” sered svoikh, “svoi” sered chuzhykh. Hreko-katolyky Mukachivskoi yeparkhii pid chas ta pislia “vozziednannia” Zakarpattia z Radianskoiu Ukrainoiu [“Strangers” among Their Own, “Their Own” among Strangers. Greek Catholics of the Mukachevo Eparchy during and after the “Reunification” of Transcarpathia with Soviet Ukraine], *Mukachivska hreko-katolytska yeparkhiia*, Uzhhorod, 107 p. (in Ukrainian).
- Fenyh, V. 2007. Ekleziialne stanovyshche hreko-katolykyv do vstanovlennia komunistychnykh rezhymiv u krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy [The Ecclesial Situation of Greek Catholics before the Establishment of Communist Regimes in the Countries of

Central and Eastern Europe], *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Svydnyk, 23–24 chervnia 2006 r.), Issue 24: Slovatsko-ukrainski vzaiemny v oblasti istorii, kultury, movy ta literatury, Svydnyk: Muzeum ukrajinskoi kultury vo Svidniku, pp. 95–117. (in Ukrainian).

Fenyč, V. 2009. Mizh oporom, asimiliatsiieiu i prystosuvanniam: adaptatsiia hreko-katolykiv Mukachivskoi yeparkhii v umovakh radianskoho totalitaryzmu (1949–1989) [Between Resistance, Assimilation and Adaptation: The Adaptation of Greek Catholics of the Mukachevo Eparchy under Soviet Totalitarianism (1949–1989)], *Katakombna tserkva* (dvadsialittiu vykhodu Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi Tserkvy z pidpillia prysviachuetsia), Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho muzeiu istorii religii “Lohos”, pp. 23–29. (in Ukrainian).

Fenyč, V. 2010. Poserednyk chy prystosuvanets? Tserkva pered vyklykom natsionalizmu (sumnyi dosvid hrekokatolykiv Mukachivskoi yeparkhii) [Mediator or Conformist? The Church Facing the Challenge of Nationalism (The Sad Experience of Greek Catholics of the Mukachevo Eparchy)], *Naukovyi zbirnyk Muzeiu ukrainskoi kultury u Svydnyku: materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (Svydnyk, 19–20 chervnia 2009 r.), Issue 25: Skhidno-khrystyianski sakralni pamiatky na slovatsko-polsko-ukrainskomu pohranychchi, Svydnyk: Muzeum ukrajinskoi kultury vo Svidniku, pp. 61–77. (in Ukrainian).

Fenyč, V. 2010. Vozziednuvachi: moskovskiy voiazh pravoslavnykh rusofiliv i pochatyky ekleziotsydu hreko-katolykiv Zakarpattia (lystopad–hruden 1944 r.) [Reunifiers: The Moscow Voyage of Orthodox Russophiles and the Beginnings of the Ecclesiocide of Greek Catholics in Transcarpathia (November–December 1944)], *Zakarpatska Ukraina: perspektyvy ta realii rozvytku*. Materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii, prysviachenoï 65-y richnytsi vozziednannia Zakarpatskoi Ukrainy z Radianskoiu Ukrainoiu (Uzhhorod, 24 chervnia 2010 roku), Uzhhorod: Vydavnytstvo “TIMPANI”, pp. 49–63. (in Ukrainian).

Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy v Zakarpatskii oblasti (hereafter – HDA SBU), [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in Zakarpattia Region], f. 2558, op. 1, spr. 636, na 210 ark. (in Ukrainian).

HDA SBU, f. 2558, op. 1, spr. 1862, na 394 ark. (in Ukrainian).

Kapitan, L., 2012. Likvidatsiia Hreko-Katolytskoi Tserkvy u Zakarpatti, 1945 – 1949 rr.: Ideolohe-propahandystska skladova [Liquidation of the Greek Catholic Church in Transcarpathia, 1945 – 1949: The Ideological and Propaganda Component], *Kraieznavstvo*, Issue 3, pp. 71–83. (in Ukrainian).

Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia. Istoriiia Zakarpattia. Spadshchyna ta vyklyky [History of Transcarpathia. Heritage and Challenges]. Naukove vydannia (kolektyvna monohrafiia) Zakarpatskoho uhorskoho instytutu im. Ferentsa II Rakotsi. Ungvar: RIK-U Kft., 788 p. (in Hungarian and Ukrainian).

Maïoroshi, M. 2021. *Mukachivska yeparkhiia ta Halyska mytropoliia: instytutsiini ta osobystisni vzaiemny mizh hreko-katolytskymy provintsiiamy ta yikhnim klirom (1919 – 1991)* [The Mukachevo Eparchy and the Galician Metropoliia: Institutional and Personal Relations between the Greek Catholic Provinces and Their Clergy (1919 – 1991)]. PhD dissertation in History (07.00.01 “Istoriiia Ukrainy”). Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Lviv, 274 p. (in Ukrainian).

Makara, M., 1997. Pytannia relihiinoï polityky v diïalnosti Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy (XI. 1944 – I. 1946 rr.) [Issues of Religious Policy in the Activity of the People’s Council of Transcarpathian Ukraine (Nov. 1944 – Jan. 1946)], *Uzhhorodskii unii – 350 rokv. Materialy mizhnarodnykh naukovykh konferentsii* (Uzhhorod, kviten 1996 r.), ed. I. M. Hbranchak, Uzhhorod: “Patent”, pp. 127–130. (in Ukrainian).

Markus, V., 1962. *Nyshchennia Hreko-Katolytskoi Tserkvy v Mukachivskii yeparkhii v 1945 – 50 rr.* [Destruction of the Greek Catholic Church in the Mukachevo Eparchy in 1945–50], Offprint from *Zapysky NTSH* (Paris), dedicated to the memory of Z. Kuzelia, 23 p. (in Ukrainian).

Maroshi, I., 2025. *Katakombne sluzhinnia na Zakarpatti. Mukachivska hreko-katolytska yeparkhiia pid chas komunistychnoho peresliduvannia Tserkvy (1944 – 1989)* [Catacomb Ministry in Transcarpathia. The Mukachevo Greek Catholic Eparchy during the Communist Persecution of the Church (1944 – 1989)], Berehove–Budapest, 575 p. (in Ukrainian).

Maroshi, I., Maroshi, A., 2023. *Imennyi dovidnyk sviashchennykiv istorichnoi Mukachivskoi Hreko-Katolytskoi Yeparkhii* [Biographical Directory of Priests of the Historical Mukachevo Greek Catholic Eparchy], Series: Spadshchyna Bendasa, Berehove–Uzhhorod: Vydavnytstvo “Karpaty”, 1092 p. (in Ukrainian).

Marosi, I., 2020. *Bendas-Hagyateksorosat 3. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 1945.évi sematizmusa*, Beregszász. 66-67,71. röv. 340 röv. (in Hungarian).

Mínchuk, O., 2026. *Usne intervju*. Zapys V. Sich, 22 liutoho, Arkhiv dosvidnyka. (in Ukrainian).

Mishchanyh, V. 2018. *Radianizatsiia Zakarpattia 1944 – 1950 rr.: monohrafiia* [Sovietization of Transcarpathia 1944 – 1950: A Monograph], Uzhhorod: Rik-U, 644 p. (in Ukrainian).

Pekar, A., ChSVV, 1967. *Narysy Istorii Tserkvy Zakarpattia*, Vol. I: Yerarkhiche oformlennia [Essays on the History of the Church of Transcarpathia, Vol. I: Hierarchical Formation], Rome, 241 p. (in Ukrainian).

Pekar, A., ChSVV, 2001. *Ispovidnyky viry nashoi suchasnosti. Prychynok do martyroloha Ukrainskoi Katolytskoi Tserkvy pid sovityamy* [Confessors of Our Contemporary Faith. A Contribution to the Martyrology of the Ukrainian Catholic Church under the Soviets], 2nd ed., Lviv: Vyd-vo ottisiv vasyliian “Misioner”, 288 p. (in Ukrainian).

Pekar, A., ChSVV, 2014. *Narysy istorii Tserkvy Zakarpattia*, Vol. III: Monashe zhyttia [Essays on the History of the Church of Transcarpathia, Vol. III: Monastic Life], Uzhhorod: Uzhhorodska miska drukarnia, 220 p. (in Ukrainian).

Pushkash, L., 2001. *Kyr Teodor Romzha: zhyttia i smert yepyskopa* [Bishop Theodore Romzha: Life and Death of a Bishop], Lviv, 244 p. (in Ukrainian).

Sabov, K. 2026. *Usne intervju*. Zapys V. Sich, 20 liutoho, Arkhiv dosvidnyka. (in Ukrainian).

Sabov, K., Marosi, I., 2021. “To Die for Christ Means to Live Forever”: Blessed Tódor Romzsa and the Martyrs and Confessors of the Faith of the Greek Catholic Eparchy of Mukachevo, in: Fejérdy, András – Wirthné Diera, Bernadett (eds.), *The Trial of Cardinal József Mindszenty from the Perspective of Seventy Years. The Fate of Church Leaders in Central and Eastern Europe*, Rome: Libreria Editrice Vaticana, pp. 207–224. (in English).

Serhiichuk, V., 2001. *Neskorena tserkva: podvyzhnytstvo hreko-katolykiv Ukrainy v borotbi za viru i derzhavu* [The Unconquered Church: The Struggle of Ukrainian Greek Catholics for Faith and State], Dnipro, 492 p. (in Ukrainian).

Serhiichuk, V., 2006. *Likvidatsiia UHKTs (1939 – 1946). Dokumenty radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky* [Liquidation of the UGCC (1939–1946). Documents of the Soviet State Security Bodies], Vol. I, Kyiv: PP Serhiichuk M. I., 920 p. (in Ukrainian).

Sich, V., 2025a. Druzhyny represovanykh sviashchennykiv Mukachivskoi hreko-katolytskoi yeparkhii [Wives of the Repressed Priests of the Mukachevo Greek Catholic Diocese], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii Istoriiia – Scientific Herald*

of Uzhhorod University. Series: History, Issue 1 (52), Uzhhorod, p. 162–175. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(53\).2025.341247](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(53).2025.341247). (in Ukrainian).

Sich, V., 2025b. Druzhyny represovanykh hreko-katolytskykh sviashchennykiv v materialakh Haluzevoho arkhivu Sluzhby bezpeky Ukrainy v Zakarpatskii oblasti [Wives of repressed priests of the Mukachevo Greek Catholic Diocese in the materials of the Sectoral Archive of the Security Service of Ukraine in Zakarpattia Region], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Istoriiia – Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, Issue 2 (53), Uzhhorod, p. 18–24. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(53\).2025.341247](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(53).2025.341247). (in Ukrainian).

Slavets, O., 2025. *Otets Ivan Lelekach – ispovidnyk viry, parokh kafedralnoho soboru v Uzhhorodi* [Father Ivan Lelekach – Confessor of the Faith, Parish Priest of the Cathedral in Uzhhorod], Uzhhorod: TDV “Patent”, 160 p. (in Ukrainian).

Vanessa Sich

PhD-student, of the Department of Modern History of Ukraine and Foreign Countries,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

THE STATUS OF REPRESSED PRIESTLY FAMILIES OF MUKACHEVO GREEK CATHOLIC EPARCHY UNDER SOVIET PERSECUTION (1947 – 1989)

This study provides a comprehensive analysis of the social, economic, psychological, and spiritual condition of the repressed priestly families of the Mukachevo Greek Catholic Eparchy during the period of Soviet persecution from 1947 to 1989. The repressive policy directed against the clergy was systemic and multi-layered, combining legal, political, and ideological pressure, including the liquidation of the eparchy and prohibition of its activity, the forced renunciation of the Apostolic See and “reunification” with the Russian Orthodox Church, as well as arrests, killings, deportations, and judicial persecution of clergy. These processes directly affected their families, resulting in the loss of social status, economic instability, restricted access to education and professional advancement, and social isolation. Particularly significant were the changes in the status of priests’ wives and children. Wives assumed primary responsibility for the material support of the family, the upbringing of children, and the preservation of religious traditions within the context of active state atheization. Children faced discriminatory practices in access to educational institutions, which substantially influenced their adaptation to the new social environment and shaped their professional trajectories. Regardless of family composition or size, the repressive system allowed no exceptions, compelling families to develop their own strategies of self-sufficiency and adaptation. One of the key mechanisms of survival was the preservation of religious identity through clandestine ministry and domestic liturgical practices. Families ensured the intergenerational transmission of spiritual values, organized mutual assistance, and maintained networks of solidarity and moral support. At the same time, constant surveillance and the threat of persecution created an atmosphere of fear and moral dilemmas that profoundly affected family identity. Thus, Soviet repression exerted a long-term and multidimensional impact on the priestly families of the Mukachevo Greek Catholic Eparchy, shaping their social position, economic conditions, psychological well-being, and spiritual formation. The consequences of these persecutions extended to subsequent generations, underscoring the relevance of further research in this field.

Keywords: Mukachevo Greek Catholic Eparchy, Greek Catholic clergy, priests’ wives, priestly families, catacomb period, repression, persecution, Transcarpathia, Soviet authorities.

Конфлікт інтересів

Авторка заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо даного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський або будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження було проведено без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті рукопису.

Використання штучного інтелекту

Авторка підтверджує, що при створенні даної роботи вона не використовувала технології штучного інтелекту.

Статус статті:

Отримано: 29.01.2026 Прийнято: 15.03.2026 Опубліковано: 15.04.2026

Creative Commons Attribution NonCommercial ShareAlike License (CC BY-NC-SA 4.0)

ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)